

999.

183

Borck

1823 Jan 2

no. 12.

Proposui mihi rem historicam tractare. Quam-
 quam quidem, quas maxime viri gesserunt, ea
 summa diligentia omnique accuratatione sunt
 tractatae atque literis mandatae, virum tamen
 in re militari excellentem producam, non
 ut novas res referam, vel, quarum veritas
 jam in consensu omnium versatur, eas in
 dubium traham, sed ut generis scribendi, ali-
 eni a philologica explicatione, periculum
 faciam. Ratio enim rerum historicarum
 tractandarum alia est, quam philologica-
 rum. Scriptores rerum res ita tractant,
 ut sermo prope accedat ad narrationem
 vulgarem. Referunt enim consilia factaque
 et virorum singulorum, qui ad res publicas
 valent, et populorum, nullam rem exornan-
 tes, ut alia videatur, quam facta vit. —

Sed jam Graeci ἀγογγιστοὶ distinguunt a
venis rerum scriptoribus. Illi collegerunt ve-
teres sermones, hi ex fontibus haurientes, ju-
dicio adhibito, reddiderunt res certiores factas.
Historicus enim, si quid narrare vult, quoddam
bitari possit propter tertium infidelitatem, vel
traditionibus mutatum vit ac superstitione
deformatum, antedecere vult, se carere certis
testimoniis. Non igitur ita narrat, ut sibi
tradita est, sive ficta sive permutata. De-
oque in his rebus acies mentis non spectatur.
Sed quantum differt ab istis narrationibus
vera descriptio rerum gestarum. Ibi enim
viri agentes cernuntur, quo natura impel-
lit, ita tamen, ut temporum ac ceterarum cau-
sarum, quae efficiunt, ut ita, nec aliter agi
possit, mentis fiat. Quapropter necesse est,

ut expediat auctor momenta agendi. -

Quod ad genus scribendi adtinet, ^{de eo} scriptores re-
rum valde inter se differunt. Nam constat, quem,
que, quaque multa communia sunt, ad suum
tamen ingenium rationem rerum narrandi ac-
commodare. Alter enim, quodcumque factum est,
id copia verborum tractat, alter brevitate ora-
tionis utitur, alter omnia eleganter deveri-
bit, ubique colores urbanitatis inducens, alter
simpliciter tantum narrat. Sed ratio de hac
re. Vitam bellaque Hannibalis atque ad victo-
riam ad Cannas brevi comprehendam.

Hannibal, Hamilcaris filius, Carthaginiensis. Ut
melius judicare possimus, quae ab eo gesta
sunt, Livium consulamus, quid de Hannibale dicat.
Qui auctor summus his verbis utitur: Hamil-
caris vivente reddidit tibi veteres milites

credere; eundem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris, lineamentaque intueri. Nunquam ingenium idem ad res diversis summas, parandum atque imperandum, habiliter fuit; itaque haud facile discerneres, utrum imperatori an exercitui carior esset; neque Hannibalem alium quemquam praeficere malle, ubi quid fortiter ac strenue agendum esset, neque milites alio duce plus confidere, aut audere. Plurimum audacia ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat; nullo labore aut corpus fatigari aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patientia par; cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate, modus finitur; vigiliarum somnique nec die nec nocte discriminata tempora. Id, quod gerendis rebus superesset, quieti datum; ea neque molli strato

86
neque silentio accessita. Multi saepe militari sagulo opertum, humi jacentem inter custodiarum stationemque militum, conspexerunt. Vestitus nihil inter aequales excellens; arma atque equi conspiciebantur. Equitum pedumque idem longe primus erat, princeps in proelium ibat, ultimus concerto proelio excedebat. Haec tantarum viri virtutes ingentia vitia aequabant: inhumana crudelitas, perfidia plus quam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus deum metus, nullum iurjurandum, nulla religio. — Constat, virum hac indole virtutum atque vitiorum praeditum, magna facturum, expectari potuisse. ^{Prodit} Existebat etiam imperator maximus, cujus facta non omni admiratione adficiunt. Tanto enim praeflavit ceteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus antecedebat fortitudine cunctos

nationes; nam quotiescunque cum eo congressus
est in Italia, semper discessit superior. Ne id
lud dubitabit, quin, nisi domi civium suorum
invidia debilitatus esset, Romanos superasset.
Dicitur, Hannibalem annorum ferme novem, puerili-
ter blaudientem Hamilcari, ut duceretur in Hispani-
am, ad aram adductum, iurejuranda adactum
esse, se nunquam in amicitia cum Romanis fore.
Hanc fidem, patri datur, usque ad ultimum
vitarum diem eum conservasse; bella cum
Romanis ostendunt. — Hannibal igitur jam pueri-
li aetate in Hispaniam proficiscens, festis victo-
riarum patris erat. Qui cum novem post an-
nis in proelio quodam cecidisset, Hasdrubale
imperatore facto, Hannibal in patriam re-
vertit. Sed jam quatuor post annis, Hasdruba-
le volente, in castris versabatur. ^{quaque} Hoc ~~est~~
imperatore interfecto, exercitus summam

87
imperii ad Hannibalem, minorem quinque et
viginti annis natum, detulit. Statim, ea quae
dux erat declaratus, Romanis se hostem prae-
buit, nam foederatis eorum, Saguntinis inferre bellum
statuit, atque Saguntum, civitatem opulentam, summa
vi expugnabatur. Res ad senatum Romanorum
relata est, legati quoque missi sunt Carthaginem,
ut de injuriis quererentur Hannibalis ejusque
dediticium deprecarentur, nisi proelio abstineret.
Quam satisfacere nollent Carthaginenses, bel-
lum eis indictum est. — Itaque Hannibal tres
exercitus maximos comparavit. Et ^{his} quibus unum
in Africam misit, quas copias partem Cartha-
ginis praesidio esse, partem distribuere per Afri-
cam iussit; alterum cum Hasdrubale fratre in
Hispaniam reliquit, quem provinciam ei destina-
vit, eumque ipsam Africam maxime confirmavit
praesidio; classis praeterea data est ad tuen-

dam maritimam oram; tertium in Italiam se-
cum ducere statuit. Saltum Pyrenaeum transi-
it; quaecumque iter fecit, cum omnibus incolis
conflicuit; neminem nisi victum dimisit. Nono
dec. in jugum Alpium perventum est, tota Gal-
lia pervasa, furiisque Volger, qui obvirene
conati erant. Ibi stativa biduum habitata est
feroque labore ac pugnando quies data mili-
tibus. Et laborioso per Alpes transitu, cum tam-
diu tot malorum et desperationis jam in om-
nium vultu eminere, descendit in Italiam,
quem montanos quoque Gallos obvios aliquot
proeliis repulisset. Hannibalem maximam
partem militum, iugentemque numerum equo-
rum et aliorum jumentorum amisisse, non
modo auctores confirmant, sed jam ex eo per-
spicuum est, quod hostes, consentes prohibere
transitum, cunctantem ^{Hannibal} debebat, brevis patefecit

88
itinera munivit, effecitque ut ea elephantibus or-
natis in posset, quae antea unus homo inermis
vix poterat repere. - Primus in Italiam trans-
gresso Hannibali Scipio, qui Pisae navibus ve-
nisse, obviam ibat. Apud Ticinum amnem pugna
pugnabatur. Fuga Numidarum perculit Ro-
manos, qui victi sunt. Consul ipse vulneratus
fortitudine tantum filii, qui ob victoriam de
Hannibale Paenisque Africanus appellatus est,
vindicebatur. Scipio se recepit usque ad
flumen Trebiam, ubi se cum altero consu-
le Sempronio conjunxit. Quamquam quidem
Scipio proelio uno et vulnere suo minutus,
rem trahi malebat, tamen ^{vis} recens animi
Sempronio, eoque feracior, nullam dilationem
patiebatur. Itaque, nequidquam dissentiente
Cornelio, parati ad propinquum certamen mi-
lites iussit. Manus igitur cum Paenis con-

verebant exercitus Romanus, sed Hannibal
victor ex proelio discessit. ^{tantus terror,} Romam ex hac cla-
de perlatus est, ut jam ad urbem crederent
infectis signis hostem venturam, nec quidquam
spei aut auxilii esse videretur, quo portus
maeribusque vim accerent. — Hannibal inde
~~per Ligures~~ Apenninum transiit, per magnam
militum vexationem propter vim tempesta-
tam. Hoc itinere adeo gravi morbo affici-
tus oculorum, ut dextrum per continuas vi-
gilias in paladibus amitteret, per quas pa-
lades quatuordecim et tribus noctibus sine ul-
la requie iter fecit. Ubi igitur primum
potuit, castra posuit, multis hominibus atque
jumentis foede amissis; Ac statim ^{et} consulam
Flaminiū agitare atque irritare paravit,
quem apud Thrasymenum ^{locum} cum exercitu in-
sidis circumventum, occidit. — Quinde-

89
cim millia Romanorum in acie creta sunt, decem
millia, sparsa fuga per omnem Etruriam, diver-
sis itineribus urbem petiere. Agros omni clade
belli pervastavit Hannibal, quo magis iram hosti
ad vindicandas sociorum iniurias acceret. — Romae
ad primum nuntium cladis ejus, cum ingenti
terrore ac tumultu concursus in forum popu-
li est factus; nec quicquam ratio certum
habebat, quid aut speraret aut timere. Prius
quam igitur ratio certa consilia essent, recesserunt
alia nuntiata est clades: Centurionum praeto-
rem cum selecta manu saltus occupantem,
circumventum esse. Hac rerum statu ad neme-
dum, dictatorem dicendum, civitas confugit. Ita
que prodicatorum populus creavit Fabium
Maximum. Qui cum, per loca alta agmen
ducens, modico ab hoste intervallo, nollit acie
cum Hannibale confligere, ne contra forem

tot victoriarum hortem, territum adversus proelium
militem pugnae committeret, et, opponendo se tan-
tummodo, canatus Hannibalis impediret, Minucius
magister equitum, ferox et temerarius, criminan-
do dictatorem tamquam regem et timidum, effe-
cit, ut populi iussu aequaretur ei cum dicta-
tore imperium. Divisique exercitus, cum iniquo loco
conflictasset, et in maximo discrimine legiones
eius essent, superveniente cum exercitu Fabio
maximo discrimine liberatus est. Hannibal
deinde, vastata Campanica, inter Carilinum op-
pidum et Calliculam montem a Fabio clausus,
tantum artibus, sarmentis ad cornua bouum
adligatis et incensis, praecidium Romanorum
fugavit. Inde Amilio Paulo et Cicerio Varrone
convalescentibus, cum maxima clade adversus Hami-
balis ad Cannas pugnatum est. Sed haec pug-
na finis victoriarum Hannibali fuit. Exercitus
Hannibalis per hiberna Capuae ita luxurians
fuit, ut corporum viribus atque animorum oneraretur.

